
Raziskovalne naloge s področja urejanja prostora v letu 1991

Author(s): Albin Rakar, Andrej Pogačnik and Tadeja Zupančič

Source: *Urbani Izziv*, No. 19, URBANISTIČNO OBLIKOVANJE (april 1992 / April 1992), pp. 70-78

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180160>

Accessed: 21-02-2025 10:34 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

mi združenji doma in v tujini, sodelovanja pri izvedbah in organizacijah javnih natečajev, usposabljanja mladih kadrov, zaposlovanja in izpopolnjevanja.

Najvišji organ društva je Skupščina. Društvo bo imelo redne in častne člane, v njegovem okviru pa bo delovala tudi študentska sekcija. Društvo ima sedež na Erjavčevi 15.

Za delovno predsedstvo,
Vesna Kolar Planinšič

Raziskovalne naloge s področja urejanja prostora v letu 1991

Inštitut za komunalno gospodarstvo pri FAGG, Ljubljana

mag. Jani Zore, dipl. inž. gradb.: Tehnično-tehnološki normativi in standardi za planiranje, vzdrževanje in obratovanje komunalnih oskrbovalnih sistemov, 79 str. + 19 str. prilog.

Komunalni oskrbovalni sistemi so temeljna sestavina infrastrukture slehernega naselja in zagotavljajo osnovne materialne pogoje življenja in dela v naseljih. Da bi lahko komunalne dejavnosti opravljale svojo osnovno funkcijo, morajo komunalna infrastruktura in komunalni oskrbovalni sistemi izpolnjevati določene pogoje v tehnično-tehnološkem, prostorskem in posledično tudi v gospodarskem smislu.

Ob tem ne moremo mimo dejstva, da imajo komunalne dejavnosti svojstvene značilnosti. Te deloma izhajajo iz dejstva, da so vezane na naselja, kar je potrebno pri opredeljevanju pomena in vloge standardizacije na tem področju upoštevati.

Na standarde komunalne oskrbe vpliva več dejavnikov, ki so vezani na značilnosti naselij, v katerih se izvajajo komunalne dejavnosti, obenem pa je standard komunalne oskrbe neločljivo povezan z ostalimi dejavnostmi v naseljih, širše gledano tudi z razvojem družbe v celoti.

Če ob povedanem upoštevamo še dejstvo, da komunalni fiksni fondii ob fondih na področju stanovanjskega gospodarstva predstavljajo največji delež ustvarjenega nacionalnega bogastva, je izpostavljenost pomena in vloge standardizacije na področju komunalnega gospodarstva in komunalnih dejavnosti po strokovni plati več kot utemeljeno.

Temeljni namen in cilj naloge je bil določiti take vrednosti za normative in standarde, ki bodo na področju komunalnih dejavnosti in komunalnega gospodarstva zagotavljale:

- zahtevano zanesljivost obratovanja komunalnih objektov in naprav ter sistema v celoti,
- zahtevano raven oskrbe prebivalstva in ostalih dejavnosti, in to v količinskem in kakovostnem smislu, ter
- racionalno izrabo urbanega prostora.

V nalogi je prikazan seznam standardov in normativov komunalne oskrbe in opis možnih metod za določanje le-teh. Seznam standardov in normativov je narejen za: vodo- vod, kanalizacijo in ravnanje s komunalnimi odpadki.

Raziskovalna naloga podaja predloge za vrednosti standardov in normativov komunalne oskrbe, ki se nanašajo na omenjene osnovne tri dejavnosti individualne komunalne rabe. Vrednosti standardov in normativov so določene za posamezne značilne skupine naselij, ki so opredeljene v tej nalogi.

Naloga ima poleg raziskovalne tudi aplikativno vrednost, saj je možno njene rezultate uporabiti:

- za izdajo predpisa o minimalnih pogojih za gradnjo, vzdrževanje in obratovanje komunalnih oskrbovalnih sistemov,

- za opredeljevanje kriterijev za komunalno sanacijo naselij,
- za opredeljevanje kriterijev in dodeljevanje subvencij in drugih finančnih sredstev iz naslova nacionalnega programa komunalnih dejavnosti ter ne nazadnje za
- za določanje elementov cen komunalnih storitev, oziroma za njihovo preverjanje.

prof. dr. Albin Rakar, mag. Jani Zore, dipl. inž. gradb.:

Strokovne osnove za oblikovanje cen komunalnih storitev, 68 str. + 5 str. prilog.

Pričujoča naloga ne predstavlja nove teze in novega pristopa glede oblikovanja cen komunalnih storitev, ampak nadaljevanje dela, ki smo ga na Inštitutu za komunalno gospodarstvo pričeli že leta 1983. V tem času smo rezultate raziskovalnega dela na tem področju že objavili v treh publikacijah:

- Metodologija za oblikovanje cen komunalnih storitev (1983)
- Vloga amortizacije v komunalnem gospodarstvu (1984) in
- Normativi in standardi za izvajanje enostavne reprodukcije komunalnih dejavnosti (1987)

Naloga Strokovne osnove za oblikovanje cen komunalnih storitev je torej že četrta v nizu nalog s tega področja in predstavlja praktično poglobitev in nadgradnjo naloge, ki smo jo dokončali leta 1987. Družbeni kontekst se je v tem času sicer spremenil, ne pa tudi pomen in vloga normativov in standardov pri oblikovanju cen. V gospodarskem smislu predstavljajo normativi in standardi instrument upravljanja in vodenja komunalnih dejavnosti, natančneje, instrument za realno vrednotenje in družbeno priznanje stroškov uporabe posameznega produkcijskega dejavnika (oz. skupine dejavnikov) pri proizvodnji komunalnih dobrin in opravljanju komunalnih storitev. Normativi in standardi so torej instrument za družbeno priznanje posameznih vrst stroškov, ki so zvezani z izvajanjem komunalnih dejavnosti. V tem se kaže njihova objektivna podstat. Družbene razmere lahko spremenijo le ekskluzivno pravico in način uporabe tega

instrumentarija, ne morejo pa spremeniti njegovega bistva.

Naloga obravnava strokovne osnove za oblikovanje cen komunalnih storitev za tri temeljne komunalne dejavnosti, ki so razvite v vsakem večjem naselju, in sicer za oskrbo z vodo, odvajanje in dispozicijo odpadne in meteorne vode ter za odvoz in dispozicijo komunalnih odpadkov.

Strokovne osnove so pripravljene le za ugotavljanje nekaterih vrst stroškov, in sicer za materialne stroške, amortizacijo, stroške investicijskega vzdrževanja ter za bruto osebne dohodke zaposlenih.

V nalogi so poleg strokovnih osnov prikazani tudi praktični primeri uporabe predlaganih normativov in standardov pri določanju posameznih vrst stroškov, tj. elementov cen komunalnih storitev.

prof. dr. Albin Rakar, predstojnik katedre

Katedra za prostorsko načrtovanje, FAGG, Ljubljana

Povzetek raziskav na tematskem sklopu Vizualno-likovne analize

V minulih letih srednjeročnega raziskovalnega obdobja smo teoretično obdelali različne vidike urbanističnega in krajinskega oblikovanja. Tako je v zaključnem letu 5-letnega raziskovalnega programa dozorel čas, da teoretične izsledke preizkusimo na praktičnih primerih slovenskih mest.

Na kratko povzemamo naša temeljna vizualno-oblikovalna raziskovanja. Začetki dela segajo v leto 1973 in od takrat raziskave potekajo skoraj nepretrgoma. Deloma je šlo za preizkuse povsem različnih metodologij, deloma so se raziskave prepletale in dopolnjevale. Če le mogoče, smo raziskovalne rezultate tudi praktično aplicirali na tekočih praktičnih nalogah.

Prvi sklop raziskav bi lahko poimenovali **vizualno-oblikovni informacijski sistem**, ki smo ga najprej razvijali v okviru doktorske diser-

tacije (1974), ga računalniško izpopolnjevali (1977) in praktično preizkusili na dveh obsežnih študijah za Ljubljano (1975, 1984).

Z **raziskavami javnega mnenja** o urbani in krajinski obliki smo pričeli leta 1975. Preference Slovencev glede gradbenih parcel, varstva naravnega okolja in možnih posegov v prostor smo ugotavljali s fotoanketiranjem (1979). Kasneje smo črno-bele fotografije nadomestili s pari barvnih fotografij, z barvnimi diapozitivi (1986) in končno z videoposnetki (1989). Pri ugotavljanju "preferenčne funkcije" o možnih posegih v vidno okolje smo sodelovali z ameriško univerzo State University of New York. Ankete javnega mnenja smo uporabili pri študijah za Ljubljano, pri krajinskih zasnovah Polhograjskih dolomitov, Ljubljanskega barja in Zasavskega hribovja (1987). Obsežne ankete so bile izdelane kot del doktorske disertacije (Berce Bratko, 1990) v več stanovanjskih soseskah v Ljubljani in Glasgowu.

Situacijsko-obnašajske raziskave so nam predstavljale bolj obrobno področje, v glavnem povezano z že naštetimi obdelavami. Obnašajske oz. aktivnosti ljudi v njihovem okolju smo opazovali v raznih vaseh kranjske občine (Pogačnik, Krajnik, 1989) ter na že prej omenjenih soseskah v Ljubljani in Glasgowu (Berce Bratko, 1989-90). Aktivnosti prebivalcev smo korelirali tudi z oblikovnimi značilnostmi okolja in ugotavljali soodvisnosti.

Urbano-psihološke raziskave, vezane na urbano obliko, so v glavnem uporabljale gradiva iz anket in obnašajskih raziskav, vendar so predstavljale razmeroma samostojno področje. S korelacijskimi analizami in drugimi statističnimi metodami smo ugotavljali zakonitosti v doživljanju mestne in krajinske slike, razvijali ekspertni sistem itd.

Zadnje obsežnejše področje raziskovanja so bile **likovno-kompozicijske analize urbane in krajinske oblike**. Temeljile so na vizualni percepciji, likovni teoriji, semantiki in psihologiji gestalta. Zlasti smo se ukvarjali s teorijo mestnega in krajinskega motiva v luči zgodovine

urbanizma (1987). Skupaj z novimi raziskovalci smo vizualne analize izvajali tudi na danes že "klasičnih" področjih urbane morfologije, tematskih in netematskih struktur, prenove itd.

Vse našete raziskave smo predstavili v vrsti strokovnih srečanj in v domačih ali tujih strokovnih revijah. Posamezni deli so bili publicirani v knjigi - zborniku v tujini, izdali pa smo tudi več samostojnih publikacij. Vizualne analize in predloge - kot rezultat naših raziskovanj - smo "sproti" vgrajevali v urbanistične zasnove raznih slovenskih mest; naj naštejem samo Logatec, Postojno, Litijo s Šmartnim, Hrastnik z Dolom, Novo Gorico, Sežano, Ilirsko Bistrico itd. Vizualne simulacije smo izdelali za avtocesto Razdrto-Podnanos, za dele Triglavskega narodnega parka, za Marino pri Kopru, za regulacijo Celovške ceste v Ljubljani itd.

V lanskem, to je 1991. letu, smo sicer še dokončavali nekatere že pričete obdelave, vendar smo težišče dela prenesli na praktično aplikacijo na šestih slovenskih mestih. Slovensko ministrstvo za varstvo okolja in urejanje je namreč naročilo študijo o varstvu, kontroli in usmerjanju podobe za mesta Ljubljano, Maribor, Celje, Novo mesto, Koper in Jesenice. Takšna obdelava ne po obsegu ne po vsebini ne bi bila možna brez obstoječega raziskovalnega tematskega sklopa Temeljne vizualne raziskave. In obratno, praktični preizkus, aplikacija etodologije vizualnih analiz v tako velikem obsegu ne bi bila možna brez raziskovalne naloge Ministrstva za varstvo okolja in urejanje prostora. Iz finančnih, kadrovskih, časovnih razlogov se torej obe raziskavi dopolnjujeta in ena drugo omogočata.

Povzetki raziskav:

A. Pogačnik: Vizualno likovne analize, Ministrstvo za znanost in tehnologijo, URP Urejanje prostora, pogodba C2-3549-792-91, letno poročilo, str. 17-43.

V raziskavi je bila prvič pri nas uporabljena videotehnika za anketiranje o ustreznosti urbanih ambientov. Izdelanih je bilo 21 posnetkov, 10 za

mestne ulice, 5 za zelenice in parke ter 6 za trge. Vsak posnetek je trajal pribl. 35 sekund, skupno pribl. 20 minut. Testirana je bila skupina srednješolskih dijakov, študentov in strokovnjakov, ki je ocenila posnetke in navajala razloge za oceno. Iz rezultatov ankete je bilo razbrati pozitiven vpliv zelenja, miru in dogajanja na posnetku. Negativni vidiki pa so zlasti pomanjkanje zelenja, parkirani avtomobili in dolgočasnost. Vsi anketni listi so bili računalniško statistično obdelani in izračunane korelacijske premice med ocenami posnetkov in opisnimi odgovori. Raziskava je nov prispevek k slovenski urbani psihologiji in v tehničnem smislu kot uporaba videotehnike.

A. Pogačnik (soavtor), J. F. Palmer, S. Alonso, Koh Dong-Hee, I. Gury, Y. Hernandez, R. Ohno, G. Oneto, R. A. Smardon: Multinational Study Assessing Perceived Visual Impacts (Mednarodna študija o merjenju razpoznavnih vizualnih vplivov), Visual Assessment Bulletin zv. 8, št. 4, Belhaven USA, 1991, str. 31-48 (gl. tudi članek v reviji Sinteza, št. 87/90, okt. 1991).

Članek povzema rezultate obsežne raziskave, ki je bila opravljena v osmih državah, kjer so anketiranci vrednotili pare barvnih fotografij pred posegom v prostor in po njem. Uporabljeni sta bili dve različni metodi merjenja vplivov glede na pare posnetkov in glede na fiksno izhodiščno vrednost enega od posnetkov, ki sta dali podobne rezultate. Statistično so bili obdelani vplivi nacionalnosti, kulturnega, klimatskega okolja, iz katerega so bili udeleženci ankete. Na drugi strani so bili obdelani vplivi, ki izhajajo iz posnetka - kot so vegetacija, zazidanost, vrsta posega v prostor itd. Raziskava je sestavni del raziskav tematskega sklopa Vizualno - likovne analize Katedre za prostorsko planiranje FAGG - GG.

A. Pogačnik (nosilec), sodelavci T. Vavda, I. Čerpes, M. Požnenel: Državno usmerjanje in kontrola likovnih vrednot slovenskih mest, Ministrstvo za znanost in tehnologijo, URP Urejanje prostora, pogodba C2-3549-792-91, Sofinanciranje Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje

prostora, FAGG, Ljubljana, 1991; 68 str., 6 načrtov (neobj.); gl. tudi Letno poročilo, str. 43-64.

V raziskavi je bilo testno obdelanih šest slovenskih mest - Ljubljana, Maribor, Celje, Novo mesto, Koper in Jesenice. Analizirane so bile tiste vizualno-oblikovne vrednote, ki so nacionalnega, vseslovenskega pomena in ki naj bi jih varovala kot obvezno izhodišče že država. Pri tem so bile vključene historične, ambientalne celote, krajinsko-pejsažni okvirji, simbolne kvalitete ipd. Poleg celot, ki zahtevajo varovanje, so bili opredeljeni tudi tisti najbolj negativni pojavi v prostoru, ki kvarijo videz teh naselij in s tem velikega dela slovenske mestne krajine. Vse zaščitene vizure, poti, sekvence, motivi itd. so bile prikazane v merilu 1 : 25000 in taksativno naštete. Raziskava je bila sestavni del tematskega sklopa Vizualno - likovne analize.

V. Kolar-Planinšič, sodelavca M. Naprudnik, A. Pogačnik: Primerjalna analiza načinov krajinske rajonizacije za potrebe planiranja varstva krajinskih območij v Sloveniji, Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora in Ministrstvo za znanost in tehnologijo, pogodba C2-3549-7792-91, FAGG - GG Ljubljana, 1991, 50 str. (neobj.), gl. tudi Letno poročilo, str. 99-110.

Študija na primerih analizira metode opredeljevanja krajinskih območij za potrebe planiranja varstva v Sloveniji. Predstavlja prispevek k oblikovanju nove metodologije vrednotenja krajinskih območij. Na treh izbranih študijskih primerih dokazuje tezo, da so krajinske analize osnova za planiranje varstva, posegov na nacionalni ravni, vzpostavitev uspešne strategije in sistema ukrepov za dosego opredeljenih ciljev. Odgovori na vprašanja definicije in prikaza krajinskih območij v študijskih državah ter metodološkega pristopa, katerega del predstavlja krajinska rajonizacija. Študijski primeri Danske, Velike Britanije in ZDA so bili izbrani glede na naslednje kriterije: tradicija, razvitost metodologij, vključevanje metod v sistem planiranja, konceptualna različnost, dostopnost in primerljivost podatkov.

Študija analizira načine krajinske rajonizacije in primerja naslednje postavke: namen krajinskih analiz, metodologijo, kriterije, tehnike in vključenost v planerski sistem. V končnem delu so prikazane razlike in skupne značilnosti ter uspešnost sistemov in možnost aplikacije v Sloveniji. Študija ima 50 strani, 11 slik in temelji na 50 tujih virih.

B. Klemenčič-Kožul: Metode vrednotenja urbanističnih projektov v deželah v razvoju, magistrska naloga na interdisciplinarnem podiplomskem študiju prostorskega in urbanističnega planiranja, mentor M. Tepina, FAGG - GG, Ljubljana, 1991, 164 str. (neobj.).

Raziskava obravnava vrednotenje razvojnih stanovanjskih urbanističnih projektov v deželah v razvoju. Poseben poudarek je dan projektom, ki jih oblikujejo mednarodne agencije kot obliko razvojne pomoči. Proučevanje vzorčnega primera v Alžiriji, kjer so sodelovala jugoslovanska podjetja, je pokazalo, da je za pospeševanje sodelovanja med Jugoslavijo in DVR potrebno upoštevanje razvojne politike MARP in tudi njihove metodologije. Rezultati naloge so uporabni kot osnova za nadaljnje raziskovalno in tudi organizacijsko delo na področju pospeševanja jugoslovanskega izvoza strokovnega znanja in urbanističnih stanovanjskih projektov v DVR. Njihova uporabnost je tudi v definiranju jugoslovanskih problemov v mednarodnem kontekstu.

A. Sovinc: Novejše metode v prostorskem planiranju in njihove aplikacije v Sloveniji, magistrska naloga na interdisciplinarnem podiplomskem študiju prostorskega in urbanističnega planiranja, mentor A. Pogačnik, FAGG - GG, Ljubljana, 1991, 190 str. (neobj.).

Glavni namen naloge je prikazati novosti v prostorskem planiranju, ki so objavljene v literaturi in so dostopne v naših knjižnicah. Novi pristopi so razdeljeni na sedem področij, ki se običajno uporabljajo v planiranju. Glavni trendi predvidevajo razvoj od planiranja kvalitetnih sprememb h kvalitetnim spremembam v prostoru, manjšo rast razvoja posameznih

dejavnosti in večjo naslonitev na Evropo. V planiranju so bolj upoštevani ljudje, njihova udeležba v planiranju, njihova kvaliteta življenja, kulturološki in ekološki vidik.

A. Pogačnik: Planning Slovenia as an Independent State in Teoria e piani: Il piano urbanistico, 2 referata na mednarodnem seminarju Citta e territorio, Ancona 28. 11. 1991 (organizator Facolta di ingegneria Ancona).

V prvem referatu je bil predstavljen aktualni trenutek v prostorskem načrtovanju Slovenije ob ločitvi od nekdanjih jugoslovanskih republik, Urejanje državnega prostora narekuje nove poglede na obmejna področja, prometne sisteme, energetsko in prehrambeno bilanco, na sistem poselitve in na varstvo okolja. V drugem referatu je bil predstavljen urbanistični načrt Ljubljana 2000 in ob njem teze, da bo v bodoče potrebno v načrt vnesti več regulacijskih in oblikovnih prvin.

A. Pogačnik, Yugoslavia, AESOP Directory of Planning Schools, Birmingham Polytechnic, jan. 1991, 3 str.

V članku so predstavljene usmeritve v urbanizmu in prostorsko planiranje v nekdanji Jugoslaviji v času od leta 1990. Razen Prirodoslovno-matematične fakultete v Beogradu so obstajale take usmeritve samo kot podiplomski študij v Ljubljani, Zagrebu, Beogradu, Sarajevu in Skopju. Na dodiplomski ravni pa je šlo v glavnem za arhitekturo, geografijo, krajinarstvo ipd. V tem pogledu so jugoslovanske univerze, skratka, znatno zaostajale za vodilnimi evropskimi - pa tudi za potrebami prakse urejanja prostora in varstva okolja.

prof. dr. Andrej Pogačnik, mag. arh.,
predstojnik katedre

Šola za arhitekturo, FAGG, Ljubljana

Tadeja Zupančič, dipl. inž. arh.,
Ubikacijske možnosti razvoja Univerze v Ljubljani

Povzetek diplomske naloge, izdelane leta 1991 v seminarju prof.dr. Jožeta Koželja (FAGG, Šola za arhitekturo),

nagrajene s Prešernovo nagrado Univerze v Ljubljani.

Naloga izhaja iz želje Univerze v Ljubljani po celovitem in usklajenem strokovnem reševanju njenih prostorskih razvojnih problemov. **Cilj** je torej prispevek k organiziranemu razvoju sistema prostorskega načrtovanja visokega šolstva pri nas. Delo je obsegalo analizo izkušenj glede prostorskega načrtovanja univerz v svetu in uporabo teh spoznanj v reševanju prostorskih problemov Univerze v Ljubljani. Potekalo je v sodelovanju z urbanistično službo mesta Ljubljane in strokovno službo Centra za razvoj univerze. Rezultati naloge naj bi pomagali Komisiji za prostorski razvoj pri odločitvah o dokončni prostorski ureditvi in usmeritvah Univerze v Ljubljani.

Najstarejše evropske **univerze** nastanejo v srednjem veku z reorganizacijo prejšnjih, praktično usmerjenih šol (medicinskih, pravnih). Posamične oblike študija se spojijo in povišajo v splošen študij, v "studium generale" (srednjeveška oznaka za visoko šolo), ki predstavlja institucijo s pravico podeljevati akademske naslove. Šolanje doseže razvito obliko šele takrat, ko se oblikuje "universitas magistrorum et scholarium", torej združenje članov univerze, podobno običajni cehovski organizaciji, skupnost magistror, in

študentov. Univerza se iz samostana razvije v univerzitetno mesto. Institucionalna "universitas" dobi v obdobju humanizma vsebine duhovnega. "Universitas litterarum" je v tem smislu mesto skupnega iskanja resnice, lepote in dobrega.

Znanstvena univerza zadnjih dveh stoletij spreminja "universitas magistrorum et scholarium" v "universitas scientiarum", organizacijo vsega vedenja. Univerza postane stroj¹. V zadnjem času pa se pojavljajo ideje, ki obnavljajo "studium generale." Pojem univerze je eden izmed ključnih pojmov evropske kulture.

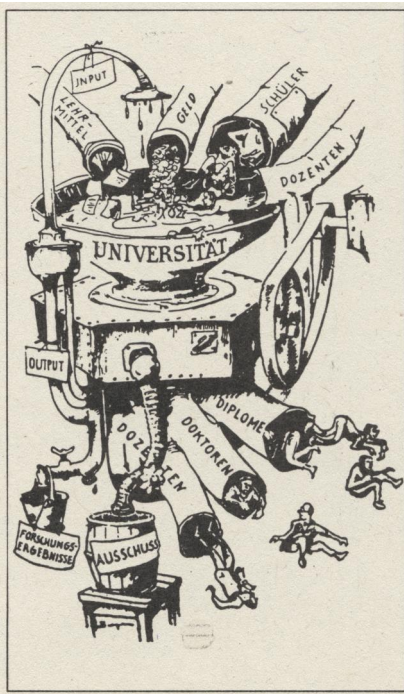
V raziskavi možnosti prostorskega razvoja Univerze v Ljubljani lahko povežemo pojem **ubikacije** (ital. ubicazione - lega, položaj, iz lat. ubique - povsod), ki pomeni prostornost, lastnost bivanja v prostoru, zavzemanje prostora, pa tudi lego, kraj, prostor, prebivališče, s pojmom univerze. Sklenjeni okvir lahko razdelimo na več problemskih sklopov.

Kratek **pregled prostorskega razvoja univerz v svetu**, predvsem v Evropi, naj pokaže tiste elemente, ki vplivajo na razmišljanja in dogajanja v našem prostoru. Obravnavali smo predvsem pojem univerzitetnega središča - univerzitetnega mesta - v odnosu do mesta, pa tudi posamezne oblikovne razvojne modele.

Univerza se iz samostana (11. stol.) že v 13. stol. razvije v splet univerzitetnih ulic (Bologna) ali celo v univerzitetno četrt (Pariz), intenzivno povezano z mestom. Združitev bivanja in študija ustvari poseben tip stavbe, kolegij, ki preraste v stereotip in ga po prihodu jezuitov v času reformacije najdemo tudi v našem kulturnem prostoru.

Angleški koledž ustanovijo in finančno podpirajo privatniki. Univerzitetna središča s samozadostno notranjo organizacijo oskrbujejo mali urbani centri (Cambridge, Oxford), s katerimi so povezana. Prostorska dvojnost mesto-univerzitetno mesto je jasno razpoznavna in tvori neoločljivo celoto.

Francozi osnujejo Ecoles centrales tudi v Ljubljani. Tako dobimo prvo vsebinsko popolno univerzo, ki pa jo

Avstrijci spet vrnejo na raven liceja. Sledi boj za slovensko univerzo, ki pa je ustanovljena šele leta 1919.

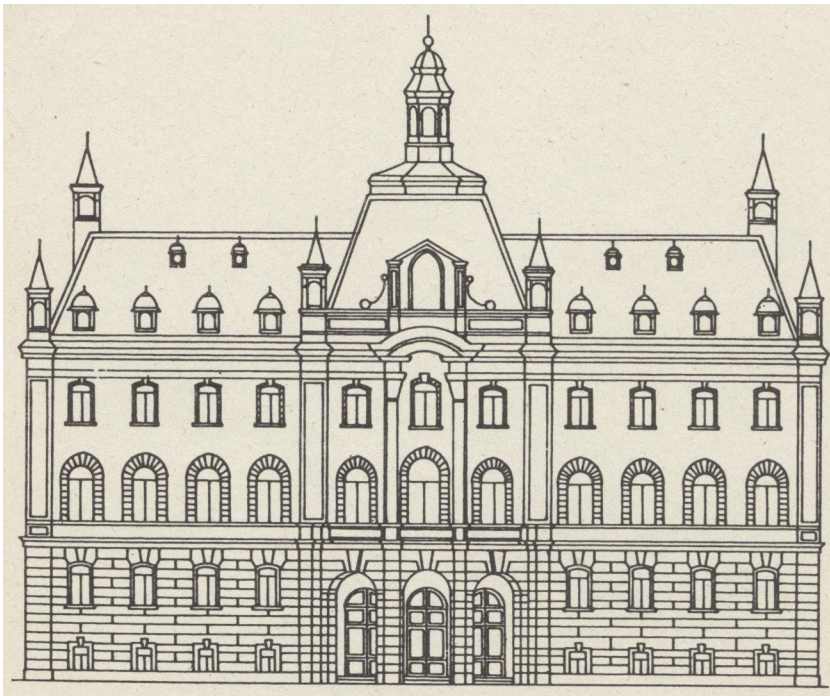
Ameriški campus 19. stoletja je svobodnejša varianta prostorskega sožitja bivanja in študija kot angleški koledž. Univerzitetno središče (mesto) je organizacijsko tesno povezan sklop enot in leži na obrobju večjih mest.

Funkcionalistično coniranje 20. stol. poseže tudi v načrtovanje univerz. Wrightova univerza je sestavni del dezurbaniziranega mesta, Le Cor-

busier (Chandigargh)² pa priлеpi univerzitetno cono ob mesto. V 60. letih preplavijo Evropo brezštevilne študije in projekti v zvezi z univerzami. Ta pojav je posledica napovedi in uresničitve velike populacijske in izobraževalne ekspanzije, povečanega pomena visokošolske izobrazbe (v službi dobička, vedno večje specializacije) in s tem povezanih prostorskih potreb. Prostorske probleme tehniških in naravoslovnih fakultet rešujejo z decentralizacijo, s selitvijo na obrobja mest (Berlin, Pariz ...), ponekod preselijo iz mesta celo univerzo. Mesto in univerzitetno mesto se lahko skozi čas izmenjaje preraščata (Tubingen). Pojavi se tudi ideja potujoče univerze. Po letu 1970 poskusijo preoblikovati mestna središča z novim univerzitetnim programom (Stuttgart), kjer pa staro mesto več ne omogoča večjih posegov, zgradijo ob njem novo univerzitetno mesto (Urbino). Tudi univerzitetna os je lahko osnovna ideja preobrazbe mesta (Ohio: Columbus).

V zgodovinskem pregledu fizičnega razvoja Univerze v Ljubljani smo želeli ugotoviti njen odnos do mesta kot življenjskega okvira, hkrati pa navesti sistematičen pregled načrtov njene prostorske širitve in dejanskih realizacij od njene ustanovitve do danes.

Ob ustanovitvi edina slovenska univerza ni imela niti enega lastnega delovnega prostora. Razvoj je potekal v ožjem mestnem središču v treh smereh: Deželni dvorec³ prevzame patronat nad humanističnimi vedami, prostori za tehniko so začasno v Obrtni šoli ob Aškerčevi, študij medicine pa se začne v kliničnih prostorih ob Zaloški cesti. Kasneje za Univerzo še preuredijo nekaj objektov, zgradijo Tehniko in Anatomiški inštitut. Prostorske zmogljivosti ostanejo do vojne v centralnem delu mesta.

Tivoli naj bi pomenil idealen kraj z velikimi možnostmi prostorskih širitiv. Za takšno predstavo je izdelal Plečnik leta 1927 prvi urbanistični načrt Univerze v Ljubljani. Ideja campusa propade zaradi pomanjkanja denarja, nerazumevanja tedanjih oblasti in strahu pred veliko koncentracijo študentov⁴.

Tehniške fakultete z nastalimi potrebami gradijo na področjih ob Stari tehniki v južnem delu mesta, kjer so prazne parcele in vsaj delno urejene komunalne naprave. Na lokacijo vpliva neurejenost prostorskih načrtov, simpatija vodstev članic Univerze do kraja gradnje in oddaljenost od stanovanj univerzitetnih učiteljev. Posledica je postavitve večjega dela univerzitetnih zgradb ob najbolj prometnih cestah v južnem delu mesta⁵.

Evropska načrtovalska mrzlica 60. let seže v 70. tudi v Ljubljano. Spodbudi jo velik porast števila študentov družboslovnih ved. Analize kažejo razpad Univerze na štiri področja: centralno, viško, medicinsko ob Zaloški cesti in bežigrasjo. Vodilna zamisel prof. Ravnikarja je ideja city-campusa. Predlaga verižno strukturo rasti Univerze. Manjkajoče površine naj bi združili v "superbloku" ob Tržaški cesti⁶.

Univerza v Ljubljani se odloči za policentrični razvoj. Osnutek prostorskega načrta Ljubljana 2000 upošteva tudi predloge Komisije za prostorski razvoj. Usmeritvi v šest univerzitetnih središč (centralno, biotehniško, družboslovno, medicinsko, tehniško in telesnokulturno) sledi tudi LUZ-ov načrt družboslovnega campusa "Univerze - sever"⁷.

Članice Univerze smo po abecednem redu razporedili v šest vsebinskih sklopov. Vsako poglavje uvaja pregled prostorskega razvoja obravnavanega središča in njegovih splošnih oz. skupnih področij. Sledi **katalog** posameznih fakultet (oddelkov), ki so prostorsko oz. vsebinsko povezane s tem središčem. V njem so podatki o avtorju, času izdelave načrta, izvedbe ali preureditve objekta,

o uporabnih površinah in oris prostorskega razvoja vsake izmed njih. Obravnavali smo tudi študentske domove.

Ugotovili smo, da je Šola za arhitekturo prispevala velik delež idejnih in izvedbenih načrtov univerzitetnih ubikacij. Na načrtovanje so poleg gospodarskih pogojev vplivale tudi organizacijske spremembe Univerze

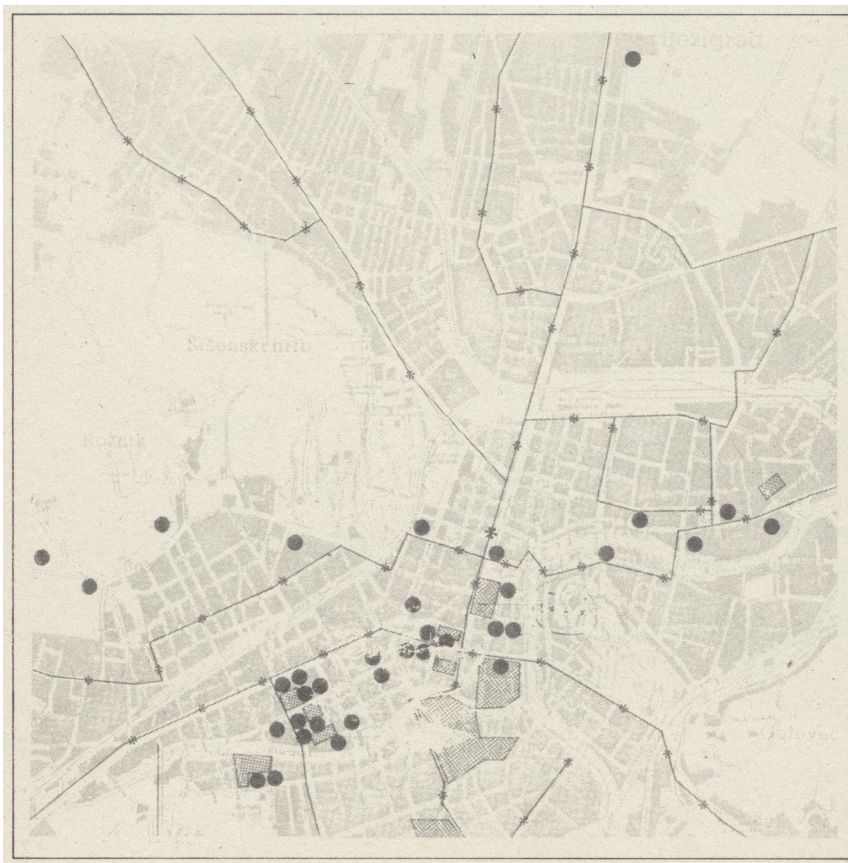
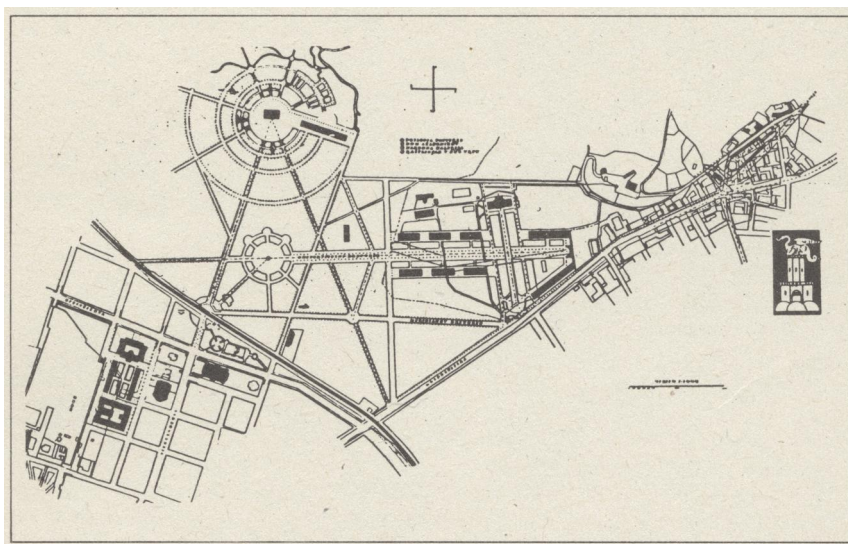
(npr. skupna zgradba Filozofske in Prirodoslovno-matematične fakultete), kadar niso ostale le na administrativni ravni.

Univerza v Ljubljani je danes (1992) sestavni del širše regije, služi mestu (in ne mesto njej), zato lahko govorimo o srednje veliki univerzi.

Sestavili smo **študijo prostorskih pogojev dela** in jih primerjali s standardi UNESCO. 23.376 študentov in 1697 pedagogov Univerze v Ljubljani ima na voljo 221.722 m² prostorov, kar pomeni 155.205,4 m² pedagoških in raziskovalnih prostorov. Po izračunu bi jih potrebovali vsaj 164.178 m², torej bi morali zgraditi dodatnih 43.011,8 m² prostorov. Srednjeročni načrt (1990/95) predvideva izgradnjo 95.494 m² vseh površin, kar pomeni 66.846 m² pedagoških in raziskovalnih prostorov, ki vključujejo tudi nadomestne gradnje. Normativov ne dosegajo predvsem Akademija za glasbo, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, Oddelek za oblikovanje Akademije za likovno umetnost, Filozofska fakulteta, Pravna fakulteta, Višja šola za notranje zadeve, Višja šola za socialne delavce, Višja upravna šola, Višja šola za zdravstvene delavce, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, Fakulteta za elektrotehniko in računalništvo, Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo (Oddelek za fiziko, Oddelek za matematiko in mehaniko), Fakulteta za strojništvo, Višja pomorska in prometna šola Piran, Višja tehniška in varnostna šola in Fakulteta za šport.

V študentskih domovih je 5882 ležišč, kar pomeni 252 za 1000 študentov (oz. 291 za 1000 rednih).

Načrtovanje univerze je načrtovanje mesta, sklopa delovnih, stanovanjskih, kulturnih in drugih površin, ki so med seboj usklajene in ustvarjajo videz delovnega vrveža. Univerza je mesto v mestu, saj predstavlja približno tretjino števila prebivalcev mesta. Načrtovanje univerze v mestu pomeni torej reševanje nasprotij med razvojem mesta in širitvijo univerze oz. ustvarjanje sožitja med univerzo in mestom. Zato je potrebno interdisciplinarno

delo. Temeljna **kriterija** za načrtovanje in usmerjanje univerzitetnih ubikacij sta notranja povezanost univerze (preverjanje povezav strokovnih področij in razmerja med splošnimi in strokovnimi področji) in povezanost univerze z mestom.

Ugotavljamo, da vsaka članica povsem avtonomno načrtuje svoje prostorske potrebe, čeprav obstaja dolgoročen koncept razvoja Univerze kot celote. V Ljubljani imamo šest univerzitetnih središč, ki jih mesto povezuje med seboj. Stopnja izoblikovanosti je zaradi različnih pogojev nastajanja različna. Tudi načini in intenzivnost povezave z mestom so različni. Težnje k neorganiziranemu razvoju je zato potrebno preusmeriti v njihovo dopolnjevanje oz. izoblikovanje. Možne so različne prerazporeditve (podobno kot v Švici, kjer so sledile ohranjanju splošnih in skupnih področij v ožjem središču Zuricha, specializirana področja pa so usmerili na obrobje mesta).

Ne **predlagamo** dokončnih rešitev, le nekaj usmeritev, saj je načrtovanje Univerze v Ljubljani proces in ne enkratno dejanje. Želimo le spodbuditi k novim razmišljanjem, ki bodo iskala nove prostorske, pa tudi finančne in širše družbene možnosti razvoja.

Univerza v Ljubljani lahko še vedno teži k intenzivnemu prepletu z me-

stom in tako k obojestranski obogatitvi; kot city-campus tudi ne podvaja določenih zmogljivosti. Dejavnosti, ki imajo možnosti prostorske rasti v mestnem središču in niso vezane s posebnimi pogoji dela izven mesta, naj torej v njem ostanejo. Potrebne prostore lahko najdemo v opuščeni vojaških objektih, tovarnah ... Tiste dejavnosti, ki se razvijajo na obrobju mesta, pa lahko z njegovo širitvijo postanejo del mestnih zelenih površin.

Prihodnje število študentov kaže, da bo potrebno višje in visoko šolstvo organizirati v skladu z dolgoročnim tehnološkim in družbenim razvojem. Gre za policentrični sistem tako v Sloveniji kot v Ljubljani. Računati moramo z zasnovo samostojnejših šol in z okoli 10.000 novimi študenti, kar pomeni 20-30 ha novih površin na več možnih lokacijah, kot npr. Tomačevo, Gameljne, ob priključku Kardeljeve na južno avtocesto, Skaručenski gozd ...

V centralnem območju predlagamo novo Središče akademij (kot protitež Rektoratu) v prostorih Mladike. Med Kardeljevo, Vegovo in Aškerčevo ulico bi lahko zgradili prostore za centralne dejavnosti Univerze. Tehniška knjižnica in univerzitetni del Narodne in univerzitetne knjižnice bi se lahko združila ob Tržaški cesti. Ob Trgu mladinskih delovnih delovnih brigad predlagamo nov študentski center.

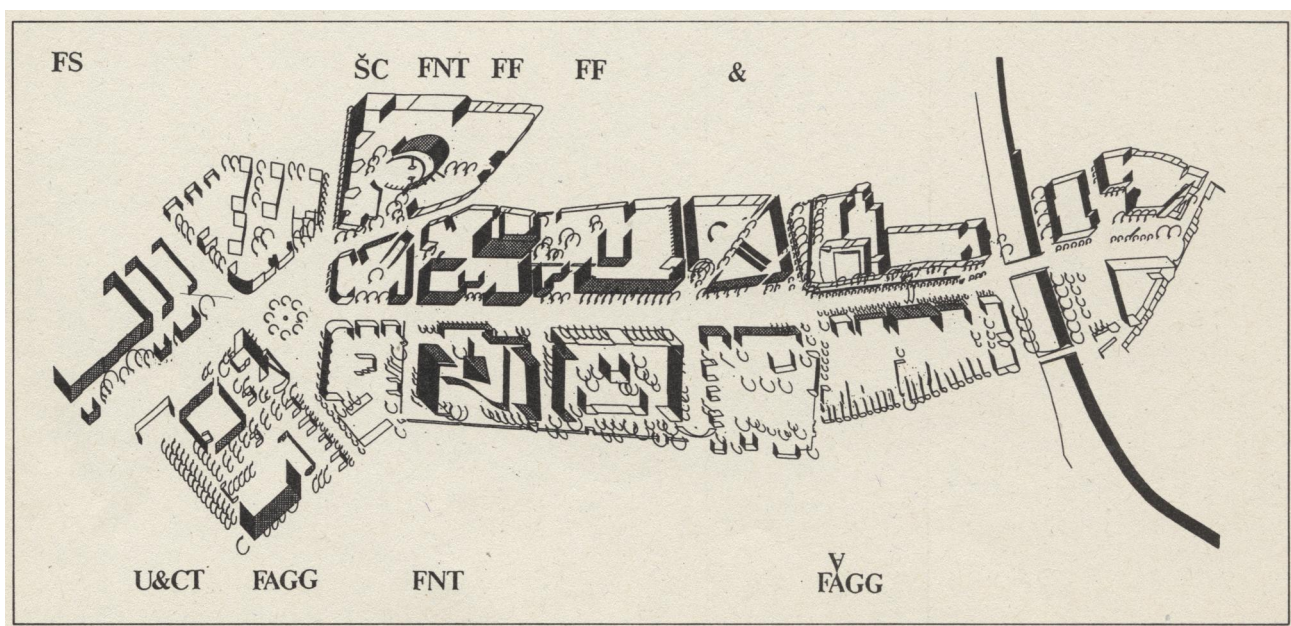
Biotehniško središče se gradi. Dopolnili bi ga lahko z objekti splošnih in skupnih področij ter s programoma živinoreje in veterinarstva.

Mrežna struktura Družboslovnega središča je rezultat oblikovalske volje, prostorskega načrta. Namesto uničevanja zelenih površin mesta s širjenjem mreže predlagamo zgostitev pozidave z vključevanjem Pravne fakultete, Višje šole za socialne delavce in družboslovno usmerjenih oddelkov Filozofske fakultete, medtem ko ima kulturološki del možnosti širitve v prostore Fakultete za strojništvo.

Središče medicinskih znanosti je z Medicinske fakultete in Višje šole za zdravstvene delavce vsebinsko zaokrožena celota v intenzivni povezavi z mestom. Omogoča prostorsko rast obeh visokih šol.

Ob desnem bregu Ljubljanice bi lahko zgradili še prepotrebne študentske domove.

Precejšnja razsutost tehniških fakultet ponuja možnosti dopolnjevanja, zgoščanja in omogoča preplet z mestom. Potrebno pa je izoblikovati novo središče, ki ga lahko zgradimo ob križišču Tržaške z Aškerčevo ulico. Fakulteta za strojništvo in Višja tehniška varnostna šola se lahko preselita v Tobačno tovarno, Fakulteta za naravoslovje in tehnolo-

Informacije

logijo se lahko širi ob Rinskem zidu, Šola za arhitekturo pa ob Zoisovi cesti. Velike razvojne možnosti tehniškega središča pa ponuja tudi področje med Gradaščico in južno obvoznico.

Telesnokulturno središče je potrebno še izgraditi. Med lokacijami v Zajčji dobravi, v Podutiku ali ob Savi smo izbrali slednjo, ker omogoča izvajanje vodnih športov.

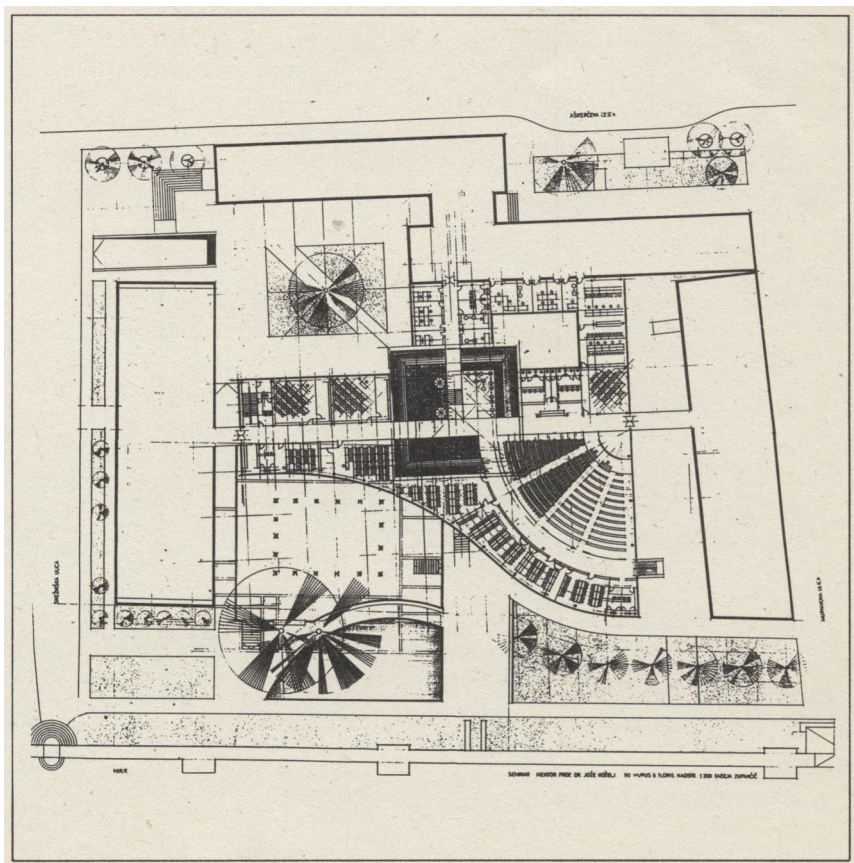
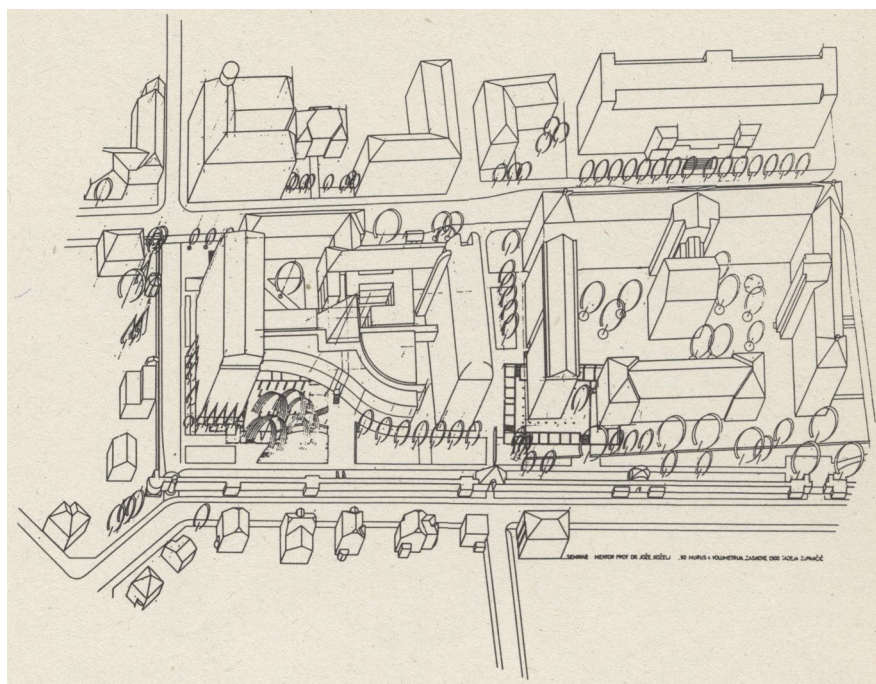
Ob spoznavanju razvojnih problemov smo pozornost posvetili **oblikovanju univerzitetne ulice** v mestnem središču (Aškerčeve - Zoisove), ki omogoča prostorsko-vsebinski preplet Univerze z mestom. Iz srednjeveške Ljubljane (prostora nekdanjega jezuitskega kolegija) nas vodi skozi območje rimske Emone v Ljubljano 19. in 20. stoletja (Stara tehnika) in tako povezuje prostore z zelo različno izraženo identiteto.

Prometno preobremenjenost Aškerčeve (kljub izgradnji južne obvoznice) smo poskušali rešiti s spremembo LUZ-ovega predloga južnega dela obroča okrog mestnega središča. Dopolnjujemo tudi rešitve problemov mirujočega prometa z novimi možnostmi izgradnje parkirnih hiš (npr. pod Trgom MDB). Upoštevamo načrt proge mestne železnice. Predlagamo tudi nove pešpoti in kolesarske povezave, pri čemer sledimo ideji o povezavi grajskega hriba skozi Krakovo (ki lahko postane ljubljanski Grinzing.) s sprehajališčem ob Rinskem zidu.

Trg mladinskih delovnih brigad bi lahko postal velik trikotnik. Fakulteta za strojništvo lahko reši svoje prostorske probleme s selitvijo v Tobačno tovarno in prepusti prostore Filozofski fakulteti. Predlagamo združitev knjižnic ob Tržaški cesti. Nedefinirani vogal stavbnega otoka na Vrtači in mesto vhoda v Aškerčovo ulico bi bilo potrebno prostorsko dopolniti. V kareju med Igriško in Prešernovo predlagamo poslovni hotel. Na križišču univerzitetne in kulturne osi mesta (Prešernove) bi lahko zgradili nov študentski center. Predlagamo prostorsko povezavo oddelkov Fakultete za naravoslovje in tehnologijo ob Rinskem zidu ter pozidavo vzhodnega roba Murnikove ulice, prav tako za potrebe Univerze.

Aula magna in druge centralne dejavnosti Univerze bi lahko našle svoj prostor med Kardeljevo, Vegovo in

Aškerčovo. Nasproti razširjene Šole za arhitekturo pa predlagamo ureditev lokalov ob sprehajališču.

V okviru univerzitetne ulice smo podrobneje proučili problematiko **Fakultete za naravoslovje in tehnologijo** ter poskusili pokazati način prostorske, vsebinske in simbolne povezave Univerze v Ljubljani z mestom samim oz. njene fakultete s posebno značilnostjo izbranega prostora. To lahko dosežemo z vključevanjem javnega programa. Šola lahko postane park kot prostorska kulisa sprehajališča ob Rimskem zidu. Park pa lahko postane šola s postavitvijo javnih razstav najboljših študentskih izdelkov. Izziv pri oblikovanju nove zgradbe je hipotetični položaj emonskih insul ob južnem obzidju. Možna je uporaba prostorov glede na potrebe posameznih oddelkov, ki se s časom spreminjajo.

Tadeja Zupančič, dipl. inž. arh.,

Opombe

- ¹ Hochschulplanung, Beitrage zur Struktur und Bauplanung, Band 1 (Dusseldorf: Werner Verlag GmbH, 1970), str. 18.
- ² Leonardo Benevolo: Storia della citta (Bari, 1975), str. 974, 975.
- ³ Breda Mihelič: Vodnik po Ljubljani (Ljubljana: DZS, 1989), str. 62.
- ⁴ Jože Plečnik: Regulacijski načrt Tivolija / Lučine (Praga, 1928).
- ⁵ Poročilo delovne skupine za določitev lokacije za Univerzo (prof. dr. Ljubo Bavcon, Prof. Edvard Ravnikar, d.i.a., in študentje arh. Tomaž Bekš, Marko Korošec, Peter Gabrijelčič, Janez Koželj, Aleš Vodopivec / Univerza v Ljubljani, Center za razvoj univerze, jan. 1974) / Center za razvoj univerze.
- ⁶ Jože Koželj: Načrtovanje univerzitetnih ubikacij, Zbornik ljubljanske Šole za arhitekturo 1982 (ur. Tine Kurent; Ljubljana: Univerza E. K., FAGG - Arhitektura, 1983), str.139; prim. tudi op. 5.
- ⁷ Boris Gaberščik (Ljubljanski urbanistični zavod): Prostorski razvoj Univerze v Ljubljani, grafični prikaz prostorskih danosti in možnih usmeritev Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani (Ljubljana, 1. 7. 1981) / Center za razvoj univerze.

Dogodki na UI

Turizem na podeželju v Evropi in pri nas

(okrogla miza, gost: prof. A. S. Travis)

Turizmu na podeželju in še posebej eni od njegovih oblik, kmečkemu turizmu, povsod po Evropi posvečajo veliko pozornosti, zlasti v alpskih deželah se je le-ta v zadnjih desetletjih močno razmahnil. Kaj še manjka pri nas? Kakšne so naše primerjalne možnosti? Kam naj usmerimo svoja prizadevanja? Ali morda na razvoj turizma v ruralnih območjih ne gledamo preveč sektorsko?

Na ta vprašanja smo poskusili odgovoriti na okrogli mizi, ki smo jo ob obisku enega vodilnih evropskih strokovnjakov za področje proučevanja in načrtovanja razvoja na podeželju prof. **A. S. Trava**isa z Univerze v Birminghamu dne 24. 3. 1992 pripravili na Urbanističnem inštitutu Republike Slovenije. Izvedena je bila v ožjem krogu strokovnjakov iz različnih inštitucij. Do izraza je prišlo prepričanje, da turizma ne moremo obravnavati le kot posamično gospodarsko panogo, temveč kot eno od sestavin kulturnega in gospodarskega razvoja podeželja.

Pri nadaljnjem razvoju turizma na podeželju najbrž ne gre le za to, da bi se bistveno povečale zmogljivosti turistične ponudbe, ampak tudi za organizacijsko in svetovalno mrežo, ki bi s svojo dejavnostjo preseglala ožje pojmovanje kmečkega oziroma podeželskega turizma. V praksi moramo stremeti za tem, da posameznim podeželskim območjem omogočimo izkoriščati svoje potenciale na čim-ustreznejši način, s tem da ohranjajo svoje značilnosti in kvalitete. Pri tem je nujna odprtost navzven, izmenjava in dopolnjevanje z drugimi območji. Tu je turistična dejavnost lahko zelo pomembna. Takšen pristop je pogoj za dolgoročno uspešen razvoj posameznih gospodarskih panog, tudi turistične.

Vprašanje je, ali je res nujno, da pri vseh vidikih našega razvoja poskušamo ponavljati korake, ki so jih v prejšnjih desetletjih napravile druge, bolj razvite zahodnoevropske dežele, ali pa bi bilo morda bolje v naš prid obrniti nekatere od stvari, pri katerih v razvoju zaostajamo. Tujih modelov razvoja turizma na podeželju ne gre v celoti povzemanati, saj so razmere pri nas drugačne in posebne. Namesto da bi poskušali dohajati Zahod le v modernizaciji velikopoteznega kmetijstva, bi bilo morda v naših razmerah marsikje boljše razvijati ekološko neoporečno kmetijstvo in v tem smislu tudi nove oblike turizma na podeželju. Posebej v hribovitih krajih, ki ne omogočajo mehaniziranega kmetovanja, kjer so kmetije manjše, je pomembno dopolnjevanje različnih dejavnosti na kmetiji.

Profesor Travis, ki proučuje problematiko razvoja turizma na podeželju v srednjeevropskih državah, tudi v bivših socialističnih, meni, da naša primerjalna prednost (poleg naravnih in kulturnih privlačnosti) ni le v odlični geografski legi Slovenije, ampak tudi v dobrem izhodličnem položaju glede na doseženo stopnjo razvoja in v izredni "prefinjnosti" pokrajine. Kot opaža, se vse preveč posvečamo oblikovanju "turističnih proizvodov", za katere potem iščemo trg, in meni, da je bolje prej proučiti povpraševanje in potem iskati, kaj lahko ponudimo. Problem je, da nimamo izdelane strategije razvoja turizma v Sloveniji, ki je pa seveda odvisna od koncepta razvoja celotnega slovenskega gospodarstva, od perspektiv naše države sploh in od razvojnih ciljev. Strategija promocije turizma, ki je že narejena, je le del celotne zasnove razvoja turizma. Pomembno je posvetiti več pozornosti seznanjanju s pokrajino in njenimi tradicijami, saj turist pri odločanju o tem, kam bo šel na dopust, najprej izbere pokrajino in šele potem išče hotel in druge storitve.

Do izraza so prišla naslednja ključna vprašanja:

- Kakšno naj bo pravo razmerje med modernim mehaniziranim kmetijstvom in drugimi proizvodnimi usmeritvami oziroma dejavnostmi na podeželju?